

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

6-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-6

JOURNAL OF LAW RESEARCH
SPECIAL ISSUE-6

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№SI-6 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2022-SI-6>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Artur Gambaryan

yuridik fanlar doktori, professor (Armaniston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslovovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Egamberdiyev Eminjon

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Skripnikov Nikolay Kuzmich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salayev Nodirbek Saparbayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farxod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

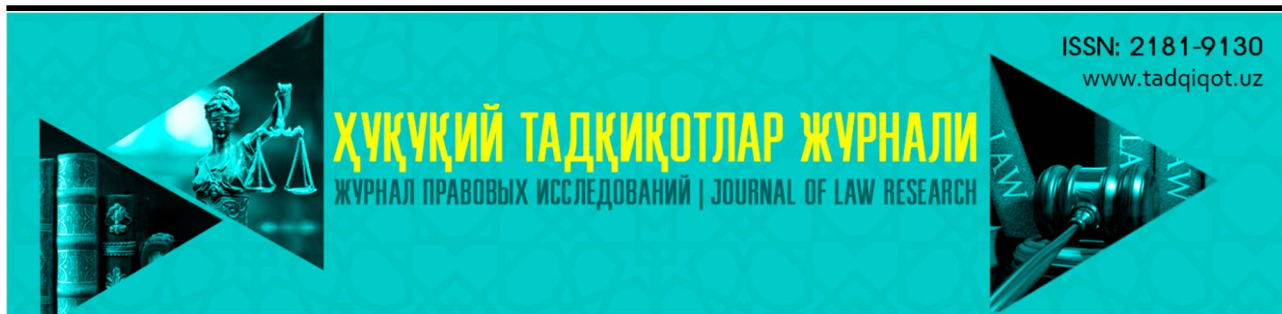
Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Абдуразаков Султанходжа Суратович КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВ ГРАЖДАН В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	6
2. Нариманов Бекзод Абдувалиевич НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТУШУНЧАСИ, ТУРЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	14
3. Shomurotov Ma’ruf Abdusamat o‘g‘li HUDUDIY PROKURATURA ORGANLARINING XALQ DEPUTATLARI MAHALLIY KENGASHLARI OLDDIDAGI HISOBDO RLIGINING TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	22
4. Эргашев Илѐс Ўрол ўғли ТОВАЛАМАЧИЛИК ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ЖИНОЯТ-ХУҚУҚИЙ БЕЛГИЛАРИ.....	31
5. Ibragimov Murodjon Jumanazarovich ЖИНОЯТ ХУҚУҚИДА ҚУРОЛНИ ҚОНУНГА ХИЛОФ МУОМАЛАСИНИНГ ОВЫЕКТИГА ДОИР ФИКР-МУЛОHAZАЛАР.....	40
6. Murodullayeva Gulinur Xikmatullo qizi КОРРУПСИЯНИНГ ХАВФЛИ КО‘РИНИШИ СИФАТИДА – FAVORITIZM VA NEPOTIZM.....	48
7. Муслимов Икром Тухтамуратович ЖАЗОНИ ЕНГИЛЛАШТИРУВЧИ ҚОЛАТЛАР ТУШУНЧАСИ ВА БЕЛГИЛАРИ.....	58
8. Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич ПОРТЛАШДАН КЕЙИН ХОДИСА ЖОЙИНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИНГ КРИМИНАЛИСТИК ЖИХАТЛАРИ: ДАЛИЛЛАРНИ МАВЖУДЛИГИНИ БАХОЛАШ, УЛАРНИ ЙИГИШ, САҚЛАШ ВА РЎЙХАТГА ОЛИШ ТАРТИБИ.....	67
9. Бобомуродов Фарход Боймуротович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ХАЛҚАРО-ХУҚУҚИЙ ХУЖЖАТЛАРНИНГ ТАХЛИЛИ.....	76
10. Дусманов Санджар Абдужалолович МДХ ДАВЛАТЛАРИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА СОДДАЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ИШ ЮРИТИШ.....	89
11. Марданов Жасурбек Хусниддин ўғли СОЛИҚ ЁКИ МАЖБУРИЙ ТЎЛОВЛАРНИ ТЎЛАШДАН БЎЙИН ТОВАЛАШ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА МАХСУС БИЛИМЛАРНИНГ АХАМИЯТИ.....	97
12. Низомиддинов Жамшид Нуриддин ўғли КИССАВУРЛИККА ҚАРШИ КУРАШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ТАКТИК ЖИХАТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	105

13. Шукуров Жаҳонгир Раббонаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ЯРАШУВ ИНСТИТУТИНИ ҚЎЛЛАШ ДОИРАСИНИ КЕНГАЙТИРИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛАР.....	113
14. Султанходжаев Равшан Иркинович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ “ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУНИ ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ СОҲАСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАНБАИ СИФАТИДА.....	122
15. Таштемиров Анвар Алиқулович АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛГАН ФИРИБГАРЛИКНИ ФОШ ЭТИШ БИЛАН БОҒЛИҚ МАСАЛАЛАР.....	130
16. Акилов Саидакромхон Акмалович ОСНОВНЫЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ПРИНЦИПЫ В СФЕРЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	138
17. Амиров Зафар Актамович ХАЛҚАРО СУДЛАР ВА УЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ.....	147
18. Эгамбердиев Дилшод Алишерович ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ҲУҚУҚИЙ ЁРДАМ – ҚЎШМА ТЕРГОВЛАРИНИ ТУЗИШНИНГ ХАЛҚАРО ВА МИЛИЙ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	155

Murodullayeva Gulinur Xikmatullo qizi,
 O‘zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi
 huzuridagi Sudyalar oliy maktabi doktoranti
 ORCID: 0000-0002-4879-073X
 E-mail: murodullaevaguli@gmail.com

KORRUPSIYANING XAVFLI KO‘RINISHI SIFATIDA – FAVORITIZM VA NEPOTIZM

For citation: Murodullayeva Gulinur Xikmatullo qizi. AS A DANGEROUS FORM OF CORRUPTION - FAVORITISM AND NEPOTISM. Journal of Law Research. 2022, Special issue 6, pp.48-57

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7572846>

ANNOTATSIYA

Dunyoda korrupsiyaning oldini olish, favoritizm, nepotizm hamda manfaatlar to‘qnashuvini oldini olish bo‘yicha amaliy harakatlarni kuchaytirish va ularni tartibga solishning samarali mexanizmini yaratish dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. Milliy olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqot ishlarida favoritizm va nepotizm tashkiliy hodisa sifatida to‘liq tahlil qilinmagan. Shu jihatdan, mazkur maqolada nepotizm va favoritizm muammosi davlat xizmati faoliyatining asosiy muammosi sifatida ko‘rib chiqilgan. Korrupsiya shakllari sifatida nepotizm, favoritizm tushunchalari tahlil qilingan, shuningdek, ushbu hodisalarning manfaatlar to‘qnashuvi kontekstida tarqalishi va ularni belgilovchi omillar o‘rtasidagi munosabatlari aniqlangan. O‘rganish natijasida favoritizm va nepotizm ko‘lamiga qarab oilaviy rishtalar va do‘stona munosabatlardan foydalanishning ijobiy va salbiy tomonlari aniqlangan. Ushbu hodisalarning davlat xizmatida manfaatlar to‘qnashuvining tarqalishi bilan bog‘liqligi ko‘rib chiqilgan. Muallif tomonidan Yevropa mamlakatlarining nepotizm, favoritizm, manfaatlar to‘qnashuvi sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari, normalari va qoidalari atroflicha tahlil qilingan. Korrupsiyaning bir shakli sifatida nepotizm va favoritizmni xolis aniqlash va tekshirishning huquqiy va institutsional jihatlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, favoritizm va nepotizmni oldini olishga oid takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: korrupsiya, manfaatlar to‘qnashuvi, nepotizm, favoritizm, lobbizm, patronaj, pantuflyaj, klientelizm, kronizm, favoritizm, traybalizm, odob-axloq qoidalari.

Муродуллаева Гулинур Хикматулло қизи,
 Докторант Высшей школы судей при Высшем
 судебном совете Республики Узбекистан
 ORCID: 0000-0002-4879-073X
 E-mail: murodullaevaguli@gmail.com

КАК ОПАСНАЯ ФОРМА КОРРУПЦИИ - ФАВОРИТИЗМ И НЕПОТИЗМ

АННОТАЦИЯ

Усиление практических мер по предотвращению коррупции, фаворитизма, nepoтизма и конфликта интересов и создание эффективного механизма их регулирования становится актуальной задачей в мире. В исследованиях, проведенных отечественными учеными, фаворитизм и nepoтизм как организационные явления до конца не проанализированы. В связи с этим в данной статье проблема nepoтизма и фаворитизма рассматривается как основная проблема государственной службы. Проанализированы понятия nepoтизма и фаворитизма как формы коррупции, а также определено распространение этих явлений в условиях конфликта интересов и взаимосвязь между определяющими их факторами. В результате исследования были определены положительные и отрицательные стороны использования родственных связей и дружеских отношений в зависимости от масштабов фаворитизма и nepoтизма. Рассмотрена связь этих событий с распространенностью конфликта интересов в государственной службе. Автор тщательно проанализировал правовые документы, нормы и правила европейских стран в сфере nepoтизма, фаворитизма, конфликта интересов. Рассмотрены правовые и институциональные аспекты беспристрастного выявления и расследования nepoтизма и фаворитизма как формы коррупции. Также разработаны предложения по предотвращению фаворитизма и nepoтизма.

Ключевые слова: коррупция, конфликт интересов, nepoтизм, фаворитизм, лоббизм, патронаж, пантуфляж, клиентелизм, кронизм, фаворитизм, трибализм, этикет.

Murodullayeva Gulinur Xikmatullo qizi,

Doctoral student of Supreme School of Judges under Supreme
Council of Judges of the Republic of Uzbekistan

ORCID: 0000-0002-4879-073X

E-mail: murodullaevaguli@gmail.com

AS A DANGEROUS FORM OF CORRUPTION - FAVORITISM AND NEPOTISM

ANNOTATION

Strengthening practical efforts to prevent corruption, favoritism, nepotism and conflicts of interest and creating an effective mechanism for their regulation is becoming an urgent task in the world. In studies conducted by national scientists, favoritism and nepotism as organizational phenomena have not been fully analyzed. In this regard, this article discusses the problem of nepotism and favoritism as the main problem of public service. The concepts of nepotism and favoritism as forms of corruption are analyzed, the spread of these phenomena in the conditions of a conflict of interests and the relationship between their determining factors are determined. As a result of the study, positive and negative aspects of the use of family ties and friendships were identified, depending on the extent of favoritism and nepotism. The connection of these events with the prevalence of conflicts of interest in the public service is considered. The author carefully analyzed the legal documents, norms and rules of European countries in the field of nepotism, favoritism, conflicts of interest. The legal and institutional aspects of impartial detection and investigation of nepotism and favoritism as a form of corruption are considered. Proposals have also been developed to prevent favoritism and nepotism.

Keywords: corruption, conflict of interest, nepotism, favoritism, lobbyism, patronage, pantouflage, clientelism, kronism, favoritism, tribalism, etiquette.

Kirish

Nepotizm va favoritizm kabi norasmiy turlar orqali namoyon bo'ladigan manfaatlar to'qnashuvi bugungi kunda korrupsiyaning bir ko'rinish sifatida namoyon bo'lmoqda. Korrupsiya bilan bog'liq hodisa sifatida manfaatlar to'qnashuvi korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning rivojlanishiga yordam beradigan zaruriy shartdir. Manfaatlar to'qnashuvining paydo bo'lishi oilaviy yaqin munosabatlar yoki biznes manfaatlari bilan bog'liq potentsial korrupsiya xavfiga ega bo'lgan

yoki bo'lishi mumkin bo'lgan munosabatlardan oldin sodir bo'ladi. Qoida tariqasida, bu davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari manfaatlarini bevosita ifodalovchi, shu bilan birga jamiyat manfaatlariga zid bo'lgan shaxsiy manfaatlariga ega bo'lgan mansabdor shaxslarga taalluqlidir. Biz nepotizm va favoritizmni shaxsiy manfaatlar asosidagi manfaatlar to'qnashuvining zaruriy sharti deb bilamiz. Demak, manfaatlar to'qnashuvi kengroq va chuqurroq korrupsiya hodisasi bo'lib, u nafaqat mumkin bo'lgan manfaatlar to'qnashuvi mavjudligini, manfaatlar to'qnashuvi doirasida qarorlar qabul qilishni, balki davlat mexanizmi doirasida korrupsion aloqalarni yuzaga keltirishni, bunday hodisalarning tarqalishini ham qamrab oladi ya'ni yaqin qarindoshlarni tayinlash, do'stlarga imtiyozlar berish va hokazo. Manfaatlar to'qnashuvi ko'p yillar davomida qarorlar qabul qilishda shaxsiy noto'g'ri qarashlar kontekstida yashirin tahdid bo'lib kelgan. Bu masalalar asosan shaxsiy yoki oilaviy munosabatlar, davlat mansabdor shaxslariga taqdim etiladigan sovg'alar yoki mehmondo'stlik kabi an'anaviy ta'sir manbalariga qaratilgan.

Mamlakatimizda manfaatlar to'qnashuviga oid tadqiqot ishlari B.Axrarov [1], B.Ismoilov [2], N.Said-gaziyeva [3], E.Xojiyev [4], F.Maxmudov [5] va boshqa olimlar tomonidan olib borilgan.

Nepotizm va favoritizm ko'plab xalqaro olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, G. Abramo, S.A.Danjelo va F.Rosati [6] akademik sohalarda qarindoshlik hodisalarini o'rganishgan. Ular korrupsiya darajasi yuqori bo'lgan va universitetlar o'rtasida raqobat kuchli bo'lmagan yoki past bo'lgan oliy ta'lim tizimida odatda professor-o'qituvchilarni ishga qabul qilishda nepotizm hodisalariga ko'proq duchor bo'ladi degan xulosaga kelishgan. Nepotizmning ayrim shakllari M. Padgett va K.Morris [7], D. M. Safina [8], A. Siebert [9], G. Kerse va M. Babadag' M. [10] tomonidan o'rganilgan. Nepotizmning ijtimoiy buzg'unchi hodisa sifatidagi masalalari D. Zaykov [11], Yu. Matsievskiy [12] va boshqa tadqiqotchilar tomonidan, favoritizm tushunchasi N. Komliev [13], A.Kopystyra [14], D.Kreimer [15] tomonidan o'rganilgan.

Material va metodlar

Tadqiqot jarayonida umumiy va maxsus ilmiy usullardan foydalanildi. Maqolaning maqsadini inobatga olgan holda, tizimli tahlil usuli yordamida favoritizm va nepotizm korrupsiya shakllari sifatidagi bog'liqliklari aniqlandi. Mantiqiy usul bilan bir qatorda qiyosiy-huquqiy usul ham favoritizm va nepotizm tushunchalarini tahlil qilishga yordam berdi. Bu tushunchalar ham qiyosiy-huquqiy usul tufayli umumlashtirilib, tizimlashtirildi. Induksiya va deduksiya usuli favoritizm va nepotizmning asosiy belgilarini ajratish imkonini berdi. Germenevtika usuli yuqoridagi tushunchalarni korrupsiya xususiyatlari prizmasi orqali izohlash imkonini berdi. Tizimli usul manfaatlar to'qnashuvi bilan favoritizm, nepotizmning namoyon bo'lishi o'rtasida mantiqiy bog'lanishni amalga oshirishga imkon berdi. Huquqiy modellashtirish usuli tadqiqot xulosalarini chiqarishda yordam berdi.

Butun dunyoda korrupsiyaga qarshi qonunchilikni takomillashtirish, shu jumladan davlat boshqaruv tizimida, davlat xizmatida, davlat kompaniyalari va davlat korporatsiyalarida manfaatlar to'qnashuvining oldini olish va hal qilish, davlat xaridlari sohasidagi korrupsiyaga qarshi kurashish, davlat budjetni amalga oshirishda korrupsiya xavfini minimallashtirish, davlat ishtirokidagi yirik loyihalarni amalga oshirishni monitoring qilish, xalqaro tijorat operatsiyalarida korrupsiyaga qarshi kurashish, korrupsiya jinoyati to'g'risida xabar bergan shaxslarni himoya qilish masalalari, normativ-huquqiy hujjatlarning korrupsiyaga qarshi ekspertizasi, korrupsiyaga qarshi ta'lim, qarindosh-urug'chilikka qarshi kurash va ishga qabul qilishning xolis tartib-qoidalarini ta'minlash zarurati hech qachon bu qadar muhim bo'lmagan. Yevropa Kengashining mahalliy va mintaqaviy hokimiyatlar Kongressi tomonidan ushbu mavzu bo'yicha qabul qilingan hisobot korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha keng qamrovli strategiyaning bir qismidir. Mahalliy va xududiy darajada jamoatchilik etikasini targ'ib qilish mahalliy siyosatning asosiy maqsadlaridan biriga aylanmoqda.

Jamoatchilikning davlat muassasalariga bo'lgan ishonch darajasi ko'pincha xodimlarning ish sifati va samaradorligi bilan bog'liq bo'lganligi sababli, davlat boshqaruv organlari va tashkilotlari eng munosib, malakali va motivatsiyaga ega bo'lgan kadrlarni yollashni ta'minlash uchun inson resurslarini boshqarishning to'g'ri usullarini joriy qilish kerak.

O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonuniga ko'ra, korrupsiya - shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga

shaxslarning manfaatlarini ko‘zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish deb aks ettirilgan.

Korrupsiya - bu jamiyatni turli yo‘llar bilan iskanjaga oladigan dahshatli illatdir. Mazkur illat demokratiya va huquq ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi, inson huquqlari buzilishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to‘sqinlik qiladi, hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga tahdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi [16].

“Manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish to‘g‘risida”gi qonun loyihasida manfaatlar to‘qnashuvi davlat tashkiloti xodimining, uning yaqin qarindoshlarining va unga aloqador shaxslarning shaxsiy manfaatlari bilan fuqarolarning, tashkilotning yoki davlatning huquqlari va qonuniy manfaatlari o‘rtasida qarama-qarshilik yuzaga kelgan va kelayotgan yoxud yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan vaziyat, deya ta‘rif berilmoqda.

Korrupsiya shakllari turlicha bo‘lib, ular pora olish, tovlamachilik, elektron korrupsiya, nepotizm (qarindoshlik bilan bog‘liq odamlarning o‘zaro birlashuvi), lobbizm (mansabdor shaxs va norasmiy odamlar bilan uchrashuvlar orqali rasmiy qarorlarni qabul qilishga siyosiy ta‘sirning o‘ziga xos turi) patronaj (davlat xizmatidagi ayrim toifadagi shaxslarga ustunlik berish va ularni asossiz himoya qilish.), pantuflyaj (yuqori lavozimdagi mansabdor shaxslarning nazorat qilinadigan tashkilotlarga o‘tish yoki davlat sektoridan xususiy sektorga o‘tish) [17], kliyentelizm (inglizcha clientelism, lotincha clientēla so‘zidan olingan bo‘lib, ikki ishtirokchi (odatda homiy va mijoz) o‘rtasidagi iyerarxik munosabatlar tizimi bo‘lib, iqtisodiy manfaatlardan foydalanish, siyosiy lavozimlarga tayinlash yoki qo‘llab-quvvatlash evaziga, shu jumladan saylovlarda ko‘tarilishni nazarda tutadi), kronizm (do‘stlar yoki ishonchli odamlarga hokimiyat ustunliklarini berish amaliyoti, hamfikrlilik, tarafdorlikning bir turi) [18], favoritizm (ayrim xodimlarni yaqin olish va qo‘llab-quvvatlash), hokimiyatparastlik, traybalizm (qarindosh-urug‘chilik), homiylik, mulkni o‘g‘irlash, qaytarib olish, nopok ittifoq, uyushgan jinoyatchilikka aloqadorlik va boshqalarni o‘z ichiga oladi. Biroq bu bilan korrupsiya shallari to‘liq keltirib o‘tilmadi, ushbu ro‘yxatni hali uzoq davom ettirish mumkin. Turli xil demokratik tizimlarda korrupsiyaning turlari ham har xil bo‘ladi, shunga ko‘ra uning turli shakllari va darajalariga duch kelishimiz mumkin.

Tadqiqot natijalari

Mahalliy va hududiy darajadagi qarindosh-urug‘chilik va tarafdorlik davlat xizmatlarini ko‘rsatish samaradorligi to‘sqinlik qiladi, aholining ishonchini pasaytiradi va mahalliy va hududiy davlat hokimiyati organlarining o‘z saylovchilari manfaatlariga xizmat qilishi haqidagi tasavvurga putur yetkazadi.

K.Petrini va L.Rivalar manfaatlar to‘qnashuvining asosini– qarindoshlik va o‘zaro aloqa munosabatlari tashkil etishini qayd etib, har bir sohada yuz beradigan manfaatlar to‘qnashuvi, avvalo, o‘zaro qarindoshlarga imkoniyat va afzalliklar yaratish natijasida sodir bo‘ladigan ijtimoiy hodisa ekanligini e‘tirof etadilar[19].

Ba‘zi o‘zbek huquqshunos olimlari korrupsiyaning bugungi kunda keng tarqalgan “maishiy ya‘ni tanish-bilish, qarindoshlik, o‘zaro yon bosish, yordam berish, ish yuzasidan esa davlat hokimiyati va biznes vakillari o‘rtasidagi, shuningdek yuqori hokimiyat organlari tomonidan sodir etiladigan korrupsiya oliy mansabdor shaxslar tomonidan shaxsiy manfaat yo‘lida sodir etiladigan turlarini” qayd etib o‘tadilar[20].

Nodavlat notijorat tashkilotlari amaldagi qonunchilik, shuningdek siyosat bilan tartibga solinmagan hamda qon-qonga singib ketgan norasmiy munosabatlar, an‘anaviy amaliyotlar yordamida boshqarilib kelinayotgan xulq-atvor, harakat yoki udumlarni o‘zgartirish zarur. Ma‘lumki, bu jarayon sovg‘a-salomlar, oldi-berdilar, manfaatlar to‘qnashuvi kabi shubhali xatti-harakatlar orqali namoyon bo‘ladi. Nepotizm ana shunday amaliyotlardan biri hisoblanadi. Bunda obyektiv qarash emas, balki shaxsga qandaydir afzalliklar berish ko‘zda tutiladi.

Nepotizm - bu lotincha nepos - urug‘, zot, sulola va ikkinchi nepotis - nabira, jiyan so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib, cherkov iyerarxlarini tomonidan eng yaqin qarindoshlarga imtiyozlar, lavozimlar, yer egaliklari, yuqori martabalar va unvonlar berish bilan bog‘liq suiiste‘mlik ko‘rinishida XV-

XVI-asrlarda mavjud bo'lgan[21]. Nepotizm - qarindosh-urug' va oshna-og'aynichilik aloqalarini birinchi o'ringa qo'yib, kamchiliklari va boshqa xislatlariga e'tibor bermay siyosatda yoki tadbirkorlikda ularga maxsus sharoit yaratib berish, qo'llab-quvvatlash, kasbida va ishida ko'tarilib boylik orttirishda yordam berish.

Nepotizm - bu davlatlarning asosiy tarkibiy qismlariga tahdid soladigan korrupsiya shakli, chunki u adolat va tenglik me'yorlarining yo'qligi sababli jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy xavfsizlik barqarorligiga real tahdid soladigan hodisadir[22].

Favoritizm va nepotizm - bu davlat xizmati tamoyillariga rioya qilish nuqtai nazaridan salbiy, lekin ko'pincha kam baholanadigan va e'tiborga olinmaydigan hodisalar[23].

Favoritizm va nepotizm barcha ko'rinishdagi korrupsion xulq-atvor turlari bo'lib, ular davlatning to'g'ri faoliyat yuritishiga va davlat hokimiyati organlarining jamiyat manfaatiga xizmat qilish qobiliyatiga putur yetkazishi mumkin[24]. Mahalliy va mintaqaviy darajada ular mahalliy davlat xizmatlarini ko'rsatish samaradorligiga to'sqinlik qiladi, aholining ishonchini pasaytiradi va davlat hokimiyati organlari o'z saylovchilari manfaatlariga xizmat qiladi degan tushunchaga ham putur yetkazadi.

Nepotizm – qarindoshlik, rahbarning o'z qarindoshlari va yaqin odamlariga ma'naviy homiyliigi bo'lib, bunda yangi xodimlarni ko'rsatish va tayinlash diniy, tabaqaviy, qabilaviy mansublik, shuningdek, rahbarga shaxsiy sadoqat asosida amalga oshiriladi.

Nepotizm - bu favoritizmning yanada tor shakli bo'lib, u oila a'zolariga nisbatan moyillikni o'z ichiga oladi. Siyosiy partiyalar davlat lavozimlariga nomzodlarni jalb qilganda qarindosh-urug'chilik ham, qarindoshchilik ham ko'p uchraydi. Jamoatchilik sohasida ham manfaatparastlik, qarindosh-urug'chilik, qarindosh-urug'chilik umumiy manfaatlarga putur yetkazadi[25]. Agar biror kishi eng yaxshi ma'lumotlar va tajribaga ega bo'lgani uchun emas, balki aloqalari tufayli lavozimga ega bo'lsa, u kishining jamoatchilikka ko'rsatadigan xizmati past bo'lishi mumkin.

Misol sifatida ko'rsatadigan bo'lsak, joriy yilning sentyabr oyida lavozimidan ozod qilingan Muzrabot tumanining sobiq hokimi A.E.ga nisbatan DXX Surxondaryo viloyati bo'yicha boshqarmasi tomonidan Jinoyat kodeksining 167, 205 va 209-moddalari bilan jinoyat ishi qo'zg'atilgan. Dastlabki tergov harakatlari davomida ma'lum bo'lishicha, u mazkur tumandagi umumiy qiymati 1,7 mlrd. so'm bo'lgan 4,2 gektar yer maydonini aukcion savdolarisiz o'zining yaqin qarindoshlariga rasmiylashtirib bergan.

Shuningdek, tumandagi banklar uning yaqin qarindoshlari nomlariga turli maqsadlarda 166 mlrd. so'm miqdorida imtiyozli kredit mablag'lari ajratgan bo'lib, ularning katta qismi muammoli kreditga aylangan. Hozirda bank muassasalari tomonidan o'z vaqtida to'lovlari amalga oshirilmagan 121 mlrd. 406 mln. so'mlik kredit mablag'larini undirish yuzasidan tegishli ishlar olib borilmoqda. Bundan tashqari, "Surxondaryodonmahsulotlari" AJda olib borilayotgan taftish davomida aniqlanishicha, A.E. ishtirokida qiymati 35 mlrd. so'mlik 9,6 ming tonna don talon-toroj qilingan. Ta'kidlash lozimki, A.E. 2010-2017 yillarda ushbu Jamiyat rahbari lavozimida faoliyat olib borgan[26]. Ushbu holatlarda hokim xalq manfaatlarini emas, balki shaxsiy manfaatlarini ko'zlab, o'zining yaqin qarindoshlariga imtiyozlar yaratib berganligini ko'rish mumkin.

Bundan tashqari, tarafdorlik ko'pincha yashirin bo'lganligi sababli bu amaliyot hukumatning ishga olish va shartnoma tuzish jarayonlarining bir qismi bo'lishi kerak bo'lgan shaffoflikni buzadi. Ehtimol, favoritizm tomonidan taqdim etilgan eng katta dilemma shundaki, boshqa turli nomlar ostida kam odam buni muammo sifatida ko'radi[27]. Aloqalar, tarmoq, oila deyarli har bir kishi xususiy sohada ish qidirishda ushbu yordam manbalaridan foydalanadi. Ishga qabul qilish tartib-taomillarida qarindosh-urug'chilik va boshqa manfaatparastlik ko'rinishlarining oldini olish korrupsiyadan xoli, samarali mahalliy boshqaruvni ta'minlashning asosiy shartidir.

Umuman olganda, nepotizmning ikki turi mavjud: o'zaro qarindoshlik va huquqli qarindoshlik. Ularning ikkalasi ham adolatsiz bo'lsada, turli maqsadlarga xizmat qiladi va ularning ortidagi maqsadlar biroz boshqacha[28].

Darhaqiqat, o'zaro nepotizm - bu oila a'zosi moliyaviy nuqtai nazarlar, oilaviy munosabatlarni yaxshilash istagi yoki madaniy me'yorlar tufayli lavozimni qabul qilishidir.

Huquqli nepotizm - kimdir oila a'zosi kompaniyada ishlagani uchungina ma'lum bir ish yoki lavozimga ko'tarilish huquqini his qilishidir. Bu ko'pincha oilaviy korxonalarda sodir bo'ladi[29].

Tadqiqot natijalari tahlili

Bizningcha, nepotizm malakali, g'ayratli va layoqatli nomzodlarni ma'lum lavozimlarga ariza berishdan to'xtatib qo'yishi, natijada malakasiz xodimlarning ishga olinishiga olib kelishi va natijada shaxsiy manfaatlarning davlat manfaatlaridan ustun bo'lishiga yo'l qo'yib, davlat organlarining to'g'ri ishlashiga to'sinlik qilishi mumkin.

Favoritizm - bu favoritlar mavqega va ta'sirga ega bo'lgan munosabatlar tizimi, qarindoshlik – tanish bilishchilik rishtalari bilan bog'liq bo'lgan, yaqin, umumiy, har doim ham halol bo'lmagan manfaatlarga ega bo'lgan odamlarni o'zaro qo'llab-quvvatlash va qarindosh-urug'chilik - o'z mavqeini favoritizm orqali suiiste'mol qilish; davlat xizmatchisi, siyosatchi, uning qarindoshlari bilan yaqin munosabatda bo'lgan shaxslarga homiylik qilish. Ushbu hodisalarning salbiy ta'siri nafaqat davlat boshqaruvi tuzilmalarida (masalan, qarindoshlari bo'lgan layoqatsiz xodimlar tomonidan qabul qilingan qarorlar bilan bog'liq moliyaviy xarajatlar yoki davlat xaridlari bo'yicha salbiy va maqbul bo'lmagan tanlovlar) emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar natijasida ham yuzaga kelishi mumkin. davlat boshqaruvidan tashqari iqtisodiy ta'sir. Nepotizmning yuqori darajasi fuqarolarning jamiyat hayoti institutlariga bo'lgan ishonchini yo'q qiladi[30]. A.Chudinovning fikricha, favoritizm (lotincha "rahm-shafqat" so'zidan olingan) ijtimoiy zarar keltirishiga qaramay, nohaq va xolis homiylik ma'nosini anglatadi Favoritizm bu mas'uliyatni ado etish uchun na tegishli salohiyatga, na tajribaga ega bo'lishiga qaramay, davlat sektoridagi rahbarlik lavozimlariga favoritlarni tayinlash orqali fosh etiladi. Shunday qilib, sevimli odam ishonchli bo'lgan odamdir, shuning uchun u boshliqning martaba bo'yicha qaroriga ta'sir qiladi [31]. Brokxaus va Efronning lug'atida ham favoritizmning shunga yaqin quyidagi ta'rifi berilgan: "Davlat va ijtimoiy hayotdagi favoritizm ko'pincha favoritlarning ehtirosli homiyligi va ular uchun zarur bo'lgan qobiliyat va tajribaga ega bo'lmaganiga qaramay, yuqori lavozimlarga tayinlanish sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun, sevimli odam - bu o'z boshlig'iga ishongan odam, tanlanganlik hissi tufayli martaba zinapoyasiga ko'tarilish uchun uning qarorlariga ta'sir qiladi.

Nepotizm yoki qarindosh-urug'chilik jamiyatni mustahkamlovchi, demokratik davlat asoslarini yaratuvchi adolat tamoyili bilan qo'shilmaydi. Shu ma'noda adolat fuqarolarning qonun oldida tengligi va davlat institutlari tomonidan fuqarolarga teng munosabatda bo'lishiga taalluqlidir.

Favoritizm, nepotizm va hokimiyatni suiiste'mol qilish kabi korrupsiya bilan bog'liq faoliyatlar deyarli barcha inson resurslari faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin, xodimlarni yollash, ko'tarish, o'qitish va o'tkazish eng zaif bo'lganlar qatoriga kiradi.

Lavozimlarni sotib olish va sotish, do'stlar, qarindoshlar va partiya bo'linmalarini tayinlash va ko'tarish xavfi, ayniqsa, mansablar daromadli deb hisoblangan yoki noqonuniy boyib ketish uchun imkoniyatlar yaratgan va/yoki ishsizlik darajasi yuqori bo'lgan va davlat xizmatidagi lavozimlar olib kelishi mumkin bo'lgan hollarda yuqori bo'ladi. daromadlarning barqarorligi va bir qator boshqa imtiyozlar. Bunday vaziyatlarda yuqori ixtiyoriy vakolatlarining mavjudligi, kuchli hisobdorlik tizimlari, nazorat va muvozanat va zaif shaffoflik mexanizmlarining yo'qligi korrupsion amaliyotlarga yordam beruvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Favoritizmni bir kishi yoki guruh, ayniqsa, hokimiyatdagi kishi tomonidan ko'rsatilgan nohaq qo'llab-quvvatlash sifatida aniqlash mumkin. Turli ko'rinishlarda u davlat mansabdor shaxsining shaxsiy manfaatlari o'z davlat funksiyalarini bajarishda xolis bo'lish burchidan ustun bo'lgan odatiy manfaatlar to'qnashuvini ifodalaydi. Favoritizm amaliyoti o'zining turli ko'rinishlarida mansabdor shaxsning shaxsiy manfaatlari jamoat manfaatlariga soya soladigan odatiy ziddiyatli vaziyatlarni anglatadi. Bunday holatlar tengsizlikni keltirib chiqaradi va davlat xizmatlari ko'rsatishning xolisligi va sifatiga xavf tug'diradi. Ushbu xavf-xatarlarni hisobga olgan holda, Davlat fuqarolik xizmatchilari odob-axloqining namunaviy qoidalarida manfaatlar to'qnashuvi holatlarining oldini olish uchun aniq qoidalar mavjud. Birlashgan millatlar tashkilotining konvensiyasida ham qarindoshchilik korrupsiyaning bir turi hisoblanishi qayd etilgan.

Davlat xizmatchilari tomonidan o'z vazifalarini bajarish va qarorlar qabul qilishning obyektivligiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan oilaviy munosabatlarning salbiy ta'sirining oldini olish O'zbekiston qonunchiligida aks ettirilgan.

D.V.Osinsev o'z fikrini bildirib, qonunda davlat xizmatchilari - qarindoshlarining bevosita bo'ysunishi va nazorati taqiqlanishi mavjud, ammo normativ-huquqiy hujjatlarda shunchaki hisobga olinmaydigan va tavsiflanmaydigan vaziyat yoki funksional bo'ysunish holatlari ko'pligini ta'kidlagan[32]. Masalan, qarindoshlar tashkiliy jihatdan bir-biriga bo'ysunmaydigan tarkibiy tuzilma xodimlari bo'lishi mumkin. Tashkilot bo'linmalari o'ziga bo'ysunadigan barcha bo'limlar va davlat xizmatchilariga, ulardan birining boshqasiga bevosita bo'ysunishidan qat'i nazar, majburiy ko'rsatmalar berishga haqlidir.

O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksida o'zaro yaqin qarindosh yoki quda-anda bo'lgan shaxslarning, basharti ulardan biri ikkinchisiga bevosita bo'ysunib yoki uning nazorati ostida xizmat qiladigan bo'lsa, bir davlat korxonasida birga xizmat qilishlari taqiqlangan. Tadqiqot ishida qayd etilganidek, manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishining asoslaridan biri – bu shaxsiy manfaatdorlik hisoblanadi. Qarindoshlar o'rtasida esa manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishining ehtimoli yuqori hisoblanadi. Shu jihatdan olib qaraganda, qonun chiqaruvchi mehnat faoliyatini olib borishda qarindoshlik masalasiga ham alohida e'tibor qaratgan[33].

Tashkilotdagi nepotizm masalalari maxsus xodim tomonidan nazorat qilinishi zarur. Manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'yadigan davlat xizmatchilariga qo'llanilgan sanksiyalar uning oqibatlariga mutanosib bo'lishi lozim. Manfaatlar to'qnashuvi holatlarini aniqlash uchun mustaqil auditorlar jalb qilinishi mumkin.

Manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish bo'yicha Yevropa standartlari to'plamida aniq axloqiy tamoyillar tizimi, nepotizm, favorotizm, manfaatlar to'qnashuvini aniqlash, shuningdek, manfaatlar to'qnashuvini hal qilish tartibini buzganlik yoki uni yashirganlik uchun ma'muriy va jinoiy jazo choralari ishlab chiqilgan[34].

O'zbekiston Respublikasi adliya organlari va muassasalari xodimlarining odob-axloq qoidalari qabul qilingan bo'lib, mazkur hujjat Namunaviy odob-axloq qoidalari asosida ishlab chiqilgan bo'lsa-da, maxsus normalarni ham o'z ichiga olganligi, xususan, manfaatlar to'qnashuvi, nepotizm, favoritizm va boshqa ko'rinishlar, ularni oldini olish, Odob- axloq komissiyalari, ularning vazifalari ham maxsus tartibga solingan [5].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 15-oktabrdagi "Davlat fuqarolik xizmatchilari tomonidan odob-axloq qoidalariga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori bilan tasdiqlangan "Davlat fuqarolik xizmatchilari odob-axloqining namunaviy qoidalarining 3-bobi xizmat faoliyatiga oid odob-axloq qoidalariga bag'ishlangan bo'lib unga ko'ra:

Rahbarlar quyidagilarga majbur:

bo'ysunuvidagi davlat xizmatchilariga professionalizm, halollik, xolislik va adolatlilikda o'rnatilgan bo'lish;

jamoada sog'lom ma'naviy muhit va ishchan kayfiyatni shakllantirish;

davlat xizmatchilarini qonunga xilof xatti-harakatlarni amalga oshirishga undamaslik hamda ulardan bunday harakatlarni bajarishni talab qilmaslik;

kadrlarni mahalliychilik, urug'-aymoqchilik, tanish-bilishchilik yoki shaxsiy sadoqat belgilari bo'yicha tanlash, tayinlash yoki tavsiya etishga yo'l qo'yimaslik;

jamoada guruhbozlik va favoritizm (ayrim xodimlarni yaqin olish va qo'llab-quvvatlash) ko'rinishlariga yo'l qo'yimaslik, shuningdek, xizmat vazifalarini bajarish jarayonida boshqa salbiy omillarning oldini olish;

davlat xizmatchilarining faoliyatiga baho berishda qonuniy, asosli va adolatli qarorlar qabul qilish;

davlat xizmatchilari tomonidan korrupsiya va boshqa suiiste'molchiliklar sodir etilishining oldini olish choralari ko'rish;

bo'ysunuvidagi davlat xizmatchilarini huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilish choralari ko'rish;

vakolati doirasida shartnomalar tuzish, tanlovlar o'tkazish yoki rozilik berish masalalariga xolis, adolatli va qonuniy yondashish.

Xulosalar

Mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimida amalga oshirib kelinayotgan izchil, tizimli va keng ko'lamdagi islohotlardan pirovard maqsad - bu mamlakatimiz mustahkamligi, xalqimiz farovonligi, yurtning rivoji va taraqqiyotidir. Bu uchun esa har bir davlat xizmatchilari va rahbarlar o'ziga yuklatilgan vazifani sidqidildan, halol, vatanga sadoqat va xizmat vazifasiga fidoyilik, yuklangan funksional vazifalarini to'liq bajarish, ijro intizomiga qat'iy rioya etishini talab etadi. Hokimiyat organlarini aniq tartib-taomillarni o'rnatish, tenglik va adolatlilikni kafolatlash hamda potensial favoritizm, nepotizm yoki manfaatlar to'qnashuvini aniqlash uchun hisobot kanallarini joriy etish orqali ishga qabul qilish va lavozimga ko'tarilish jarayonlarida shaffoflikni oshirishni, nepotizmga va favoritizmga yo'l qo'ymaslik uchun jamoaviy yetakchilik strategiyasini ishlab chiqish kerak. Agar yangi xodimlarni qanday tanlash va xodimlarni lavozimga ko'tarish jarayoni hamma uchun ochiq bo'lsa, bu tashkilot ichida birdamlik va ishonchni mustahkamlash imkoniyatini oshiradi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, nepotizm mansabdor shaxslar tomonidan odob-axloq qoidalarini buzish yoki korrupsiya bilan bog'liq ma'muriy huquqbuzarlik sifatida, yaqin qarindoshlarni tayinlash sifatida baholanishi kerak. Favoritizm va nepotizm yuqori lavozimlar uchun samarali raqobatni susaytiradi va yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lganlarning martaba o'sishiga to'sqinlik qiladi. Nepotizm, favoritizm yoki imtiyozli munosabatning boshqa shakllari korrupsiya bilan bog'liq huquqbuzarliklar namoyon bo'lishining aniq kafolati sifatida qaralishi mumkin bo'lmasada, ammo ular turli korrupsion harakatlarga olib keladi. Favoritizm va ayniqsa, nepotizm korrupsiyaga yordam beradi. Demak, favoritizm va nepotizm tashkiliy va iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatadi, degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Nepotizm va favoritizm korrupsiyaning yashirin shakllari bo'lib, ular bevosita manfaatlar to'qnashuviga olib keladi va mansabdor shaxslar vakolatlarini amalga oshirishda korrupsiya xavfini keltirib chiqaradi. Ular davlat boshqaruvida salbiy ijtimoiy hodisa; ijtimoiy ierarxiyada o'z mavqeini oshirish; do'stlari va qarindoshlarini ishga joylashtirish; davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga rahbarlik lavozimlariga tayinlashda kompetentsiya yondashuvini yo'q qilishga olib keladi.

Umuman olganda, nepotizm va favoritizm korrupsiya nuqtai nazaridan tabiatan neytraldir, ammo ma'lum sharoitlarda manfaatlar to'qnashuvi va korrupsiyaga olib kelishi mumkin. Ushbu hodisalar do'stlik yoki qarindoshlik tufayli shaxsiy manfaatlarining asosini tashkil etadi va korrupsiya xavfi sifatida manfaatlar to'qnashuvini rag'batlantiradi. Asosiy ko'rsatkich davlat funksiyalarini bajarishga vakolatli mansabdor shaxs tomonidan rasmiy vakolatlarni amalga oshirish orqali davlat organlari manfaatlarining mavjudligidir. Berilgan vakolatlarni amalga oshirish va mansabdor shaxsning shaxsiy manfaatlari o'rtasida qarama-qarshiliklar bo'lishi mumkin va bu qarama-qarshiliklarda favoritizm va nepotizm xavf omillari hisoblanadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchilik bazasi davlat fuqarolik xizmatida manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish bo'yicha yetarli darajada emasligini inobatga olgan holda, "Manfaatlar to'qnashuvining oldini olish to'g'risida" Qonunni qabul qilish zarurdir.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Axrarov B.D., Boshqaruv tartibiga qarshi mansabdorlik jinoyatlari uchun javobgarlik muammolari. [Problems of responsibility for official crimes against management procedure] yu.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T.: TDYU, 2008.
2. Ismailov B.I., Xo'jayev M., O'zbekiston Respublikasida maishiy korrupsiyani bartaraf etish bo'yicha chora tadbirlarni takomillashtirishning amaliy jihatlari. [Practical aspects of improving measures to eliminate domestic corruption in the Republic of Uzbekistan] – T.: Yurist axborotnomasi 5-son, 1-jild, 2020.

3. Said-Gaziyeva N.Sh., O‘zbekistonda davlat xizmatini isloh qilishning nazariy va amaliy muammolari.[Theoretical and practical problems of civil service reform in Uzbekistan] yu.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.: TDYU, 2010.
4. Xojiyev E.T., Ismailova G.S., Raximova M.A., Davlat xizmati: [State service] o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Baktria press, 2015
5. Maxmudov F.B., Davlat fuqarolik xizmatida manfaatlar to‘qnashuvini oldini olishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari. [Organizational and legal mechanisms for preventing conflicts of interest in the state civil service]Yuridik fanlari bo‘yicha falcafa doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.: TDYU, 2021.
6. Abramo, G., D’Angelo, C. A., & Rosati, F. (2014). Relatives in the same university faculty: nepotism or merit? *Scientometrics*, 101, 737–749. <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1273-z>
7. Padgett, M. Y. & Morris, K. A. (2005). Keeping it “All in the family”: Does nepotism in the hiring process really benefit the beneficiary? *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 11(2), 34–45. DOI: 10.1177/107179190501100205.
8. Safina, D. M. (2013). The influence of favoritism and nepotism on organizational and economic development. *Discussion*, 10, 89 – 94 (in Russian).
9. Siegert, A. (2008). Transmigration of High-qualified Personnel – Challenge for Staff Management. *Forsyth*, 4(8), 10–21.
10. Kerse G. & Babadağ, M. (2018). I’m Out If Nepotism is in: The Relationship Between Nepotism, Job Standardization and Turnover Intention. *Ege Academic Review*, 18 (4), 631–644, DOI: 10.21121/eab.2018442992.
11. Zaykov, D. E. (2017). The specifics of the legal regulation of countering nepotism in labor relations. *Journal of the Higher School of Economics: Series “Law”*, 2, 102–115
12. Matsiievskiy Yu. V. (2010). Looking to the Future: scenarios for involving defective democracy in Ukraine. *Scientific works of Petro Mohyla Black Sea National University. Series: Political science. VoL. 149, Issue 137*, 14–20.
13. Komliev, N. G. (2000). *Dictionary of Foreign Words*. Moscow: EXMO-Press. 1168 p.
14. Kopystyra, A. M. (2013). Typology of corruption in Ukraine. *Innovative Economy*, 8, 43–46 (in Ukrainian).
15. Kreimer, D., Nurik, R. & Sushko, O. (2012). Alarm signal – Round 2: Protecting Democracy in Ukraine. An addendum to the Freedom House Report (July, 2012). Kyiv: Freedom House. 20 p. (in Ukrainian).
16. <https://anticorruption.uz/uzc/item/what-is-corruption>;
17. <https://proacademy.uz/uz-lat/faq?category=247>;
18. Bezrukova I. V. Osnovniye vidi sovremennoy korrupsii — Nauka XXI. [Bezrukova I. V. The main types of modern corruption – Science XXI];
19. Carlo Petrini, Luciana Riva, Conflicts of Interest Result from Relationships // *Journal of Bioethical Inquiry Pty Ltd*. 2021. <https://doi.org/10.1007/s11673-020-10081-0> #;
20. Zufarov R.A., Axrarov B.J., Mirzayev U.M. Korrupsiya. Qonun. Javobgarlik. Monografiya [Corruption. Law. Accountability. Monograph]// Mas’ul muharrir: yu.f.d., prof. Rustambayev M.X. – T.: TDYUI nashriyoti, 2011. – B. 27;
21. Konflikt interesov na gosudarstvennoy I munitsipalnoy slujbe, v deyatelnosti organizatsiy: prichini, predotvrasheniye, uregulirovaniye: nauchno-prakticheskoye posobiye [Conflict of interest in state and municipal service, and organization's activities: reason, predotvrasheniye, uregulirovaniye: nauchno-prakticheskoye posobiye]/ T.S. Glazirin, T.L. Kozlov, N.M. Kolosova [i dr.] M.: Institut zakonodatelstva i sravnitel'nogo pravovedeniya pri Pravitelstve Rossiyskoy Federatsii: INFRA-M, 2016. S. 15;
22. Muaath S., Nepotism and Corruption: A Descriptive and Analytical Study in the Reality of Kuwaiti Society. *Corruption - New Insights Journal* DOI: 10.5772/intechopen.106976;
23. Davlat mansabdor shaxslarining xalqaro xulq-atvor kodeksi. [International Code of Conduct of State Officials] www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/int_code_of_conduct.shtml;

24. Pershin M. V. Obshaya psixologiya / pod red. A. V. Petrovskogo. M., 1970. S. 101; Rubinshteyn S. L. Osnovi obshey psixologii. [Basis of obshey psychology] M., 1946. S. 630;
25. Glezerman, G.Ye. Interes kak sotsiologicheskaya kategoriya // Voprosi filosofii [Interest as a sociological category // Questions of Philosophy]– 1966. – № 10. – S. 15-26;
26. https://uza.uz/uz/posts/surxondaryoda-sobiq-tuman-hokimiga-nisbatan-zhinoyat-ishi-qozgatildi_421498;
27. B.Ismoilov, Ta’sirchan jamoatchilik nazorati korrupsiyaga qarshi kurashishda qay darajada muhim. [How important is effective public oversight in the fight against corruption] <http://uza.uz/posts/211396>;
28. <https://anticorruption.uz/uzc/item/2021/04/17/korrupsiyaga-qarshi-kurashish-agentligi-faoliyati-hisoboti>;
29. Alimov G‘.A. Yuridik shaxslarning korrupsion huquqbuzarliklar uchun javobgarligini tartibga soluvchi xalqaro standartlar tizimi//monografiya.-[System of international standards regulating liability of legal entities for corruption offenses//monograph]T.:YUMOM,2019;
30. J.Itrich-Drabarek, Uwarunkowania, standardy i kierunki zmian służby cywilnej w Polsce na tle europejskim, Varsovie 2010// http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Faworytyzm,_nepotyizm_i_kumoterstwo/fr;
31. Chudinov, A., (2003). Dictionary of foreign words incorporated into the Russian language. Retrieved from <http://encdic.com/fwords/Favoritizm-37868.htm>;
32. Osinsev D.V. O dalneyshix merax po predotvrasheniyu konflikta interesov v sisteme gosudarstvennoy slujbi [On further measures to prevent conflicts of interest in the public service system] //Rossiyskiy yuridicheskiy jurnal. –2011.№4.S.23-27;
33. Murodullayev, Dostonjon. “Znachenije mejdunarodno-pravovix standartov v oblasti oxrani truda:.[Significance of international legal standards in labor protection] “Review of law sciences”, Special issue. (2020): pp 82-87;
34. G.Murodullayeva. Manfaatlar to‘qnashuvini hal etishda xorij amaliyoti. [Foreign practice in resolving conflicts of interest] “Huquq va burch”. [“Right and duty”] Number 5, 2022. pp 41-43.

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

6-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-6

JOURNAL OF LAW RESEARCH
SPECIAL ISSUE-6

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000